

LA VIOLÈNCIA, UN MAL ROTLLO... TOT DEPÈN DE TU!

GUIA DIDÀCTICA

FITXA TÈCNICA

Objectius

La violència, un mal rotllo és una exposició interactiva que té el triple objectiu d'acompanyar la reflexió sobre la nostra actitud davant dels conflictes, presentar alguns conceptes bàsics de la cultura de pau i, finalment, oferir un espai per apuntar algunes línies per a la transformació de l'actual cultura de la violència cap a una cultura de pau.

Resum

L'exposició està formada per dos parts principals: una primera part dedicada als conflictes i les violències que vivim en el nostre entorn més immediat, i una segona part dedicada a presentar els diferents tipus de violència que cal transformar per a poder parlar d'una cultura de pau.

Destinatari de la guia

Aquesta guia vol ser una ajuda per poder aprofundir en els continguts de l'exposició i va dirigida a educadors i educadores d'ESO, batxillerat i cicles formatius. Els destinataris últims de la guia, els educants, són les i els joves de 12 anys (1r d'ESO) en endavant.

Temps estimat

1 hora

Material

Exposició interactiva (1 plafó de 4m x 2m)

Díptics informatius

Post-it o papers i cinta adhesiva

Bolígrafs

Vista de l'exposició

DESENVOLUPAMENT DE LA SESSIÓ

A continuació presentem una explicació més detallada de cadascuna de les parts que integren l'exposició.

Els conflictes i la violència en el meu entorn immediat

SI VOLS DESCOBRIR EL TEU ROTLLO, SEGUEIX AQUESTS 3 PASSOS:

- 1** Escull el grup amb què t'identifiques.
- 2** Llegeix els missatges i posa't en situació.
- 3** Escull què faries tu!

La teva opinió també compta!
Penja el teu post-it i llegeix què diuen els altres!

La primera part de l'exposició -formada per les tres primeres parts- vol servir de base per a reflexionar sobre la nostra actitud davant dels conflictes quotidians –impliquin o no violència- que vivim en el nostre entorn més immediat.

Amb aquest objectiu, l'exposició recull: els possibles agents o grups de socialització; diferents conflictes quotidians i violències que vivim en l'entorn escolar; i les diferents actituds que podem adoptar davant de tals conflictes.

Feu una visita ràpida per l'exposició.

Xarxes socials o agents de socialització

Desenvolupament (10min. - Treball individual)

L'objectiu d'aquesta primera activitat és l'identificació dels nostres grups o agents de socialització.

Cada alumne ha d'identificar-se amb, com a mínim, un dels grups que apareixen en l'exposició. En el cas que alguna persona no es reconegui com a membre de cap dels grups proposats se li demanarà que pensi amb quina altre grup es reconeix.

Un cop assenyalat l'agent o els agents de socialització amb què es senten més identificats, cada alumne haurà de respondre a la següent pregunta: en què creus que t'influència el teu grup d'amics, la teva família, etc.?

CONCEPTES CLAU

Agents de socialització

Al llarg de les nostres vides hi ha diferents agents de socialització que configuren la nostra manera d'entendre el nostre món, la manera en què ens relacionem amb les persones que ens rodegen o la manera d'afrontar-nos als conflictes. Els factors de socialització conformen, doncs, la nostra identitat, que serà, en tot cas, dinàmica i múltiple.

En l'adolescència, el grup d'iguals amb el qual ens identifiquem, és un factor important de socialització que determina bona part dels nostres comportaments, interessos, necessitats i valors.

A banda podem apuntar altres agents de socialització tals com: la televisió i els mitjans de comunicació, en general; els personatges d'una sèrie de moda, els i les mestres de l'escola, etc. És important notar també que cada persona es veu influenciada per més d'un agent de socialització en un moment concret de la seva vida, i que aquests varien al llarg del temps.

Conflictes quotidians i violència en l'entorn escolar

2 IMAGINA QUE ET DIUEN... Posa't en situació

Desenvolupament (15min. - Treball en petits grups)

Demanem als alumnes que observin cadascuna de les situacions proposades i diguin/pensin si mai s'han trobat cap de semblant i, en cas afirmatiu, com han reaccionat (aquesta última resposta s'analitzarà a la següent activitat):

1. Ei, Anna, quan sortim agafarem per banda a la Roser, vols gravar-ho?
2. És veritat que ha arribat a classe un nou noi immigrant i l'han assegut al costat d'en Jordi?
3. Aquesta nit la Maica m'ha trucat per explicar-me que el seu xicot no la deixa parlar amb en Joan.
4. Saps, tio, en Ramón no ve mai a cap sortida perquè no té diners...

Un cop observades els demanem que responguin a les següents preguntes:

- Com definiríeu aquestes situacions?
- Què tenen en comú totes elles?
- Us resulten familiars aquestes situacions? Les heu viscudes mai?

CONCEPTES CLAU

Encara que tots els conflictes que s'inclouen en l'exposició estan vinculats a l'ús de la violència, és important senyalar que no tot conflicte implica necessàriament l'ús o l'existència d'algun tipus de violència entre les parts enfrontades.

Així, per exemple, podem tenir una discussió sobre qüestions polítiques sense que aquesta impliqui l'ús d'un llenguatge ofensiu o l'ús de la força física per a combatre a l'altre que pensa de forma diferent a nosaltres.

A continuació presentem de forma detallada els conceptes de violència i conflicte per entendre'n millor la seva diferència:

Violència

Definim la violència com l'actitud o el comportament que constitueix una violació o una privació a l'ésser humà d'una cosa que li és essencial com a persona, com la integritat física, psíquica o moral, els drets, les llibertats, etc.

Encara que no sempre hi ha consens al respecte, el concepte de violència es pot ampliar per incloure també els danys ocasionats a altres animals –en aquest cas el consens és quasi total– o a la natura, i els danys a béns materials, com pot ser un edifici o mobiliari i infraestructures.

La violència pot ser exercida per una persona (un company o companya), una institució (una presó, una escola), o una situació estructural (l'explotació laboral, la repressió política).

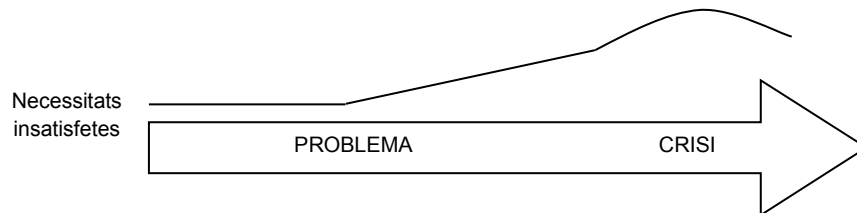
Conflicte

Definim un conflicte com aquella situació de disputa o divergència en què hi ha una contraposició d'interessos o necessitats oposats entre dues o més parts.

El conflicte com a procés

Tot conflicte és un procés compost de tres fases principals: l'inici, el problema i la crisi.

- El conflicte s'inicia quan una persona o un grup de persones té les seves necessitats, o algunes de les seves necessitats insatisfetes.
- El problema apareix quan la satisfacció de les necessitats o interessos per una de les parts impedeix la satisfacció de les necessitats o interessos de l'altra.
- La crisi és la fase en que el conflicte esclata, quan les posicions estan molt polaritzades i sovint va associada a la violència directa.

La perspectiva positiva del conflicte

Sovint identifiquem el conflicte amb la crisi: considerem que existeix un conflicte només quan es manifesta en posicions polaritzades, prejudicis i estereotips, tancament, violència, etc. Des d'aquesta perspectiva el conflicte és percepció com quelcom negatiu.

Ara bé, si considerem el conflicte com un procés podem aprendre a afrontar-lo de manera que no desencadeni en violència: afrontar-lo de manera assertiva. De fet, el conflicte és inherent a les relacions humanes i posa en evidència la diversitat de posicions i necessitats. En aquest sentit pot funcionar com una palanca de canvi social, per a transformar una situació o relació injusta.

Les actituds davant del conflicte

Desenvolupament (20min. - Treball en petits grups)

Demanem als alumnes que escullin quina seria –o quina ha estat, en el cas que l'hagin viscut personalment- la seva actitud davant de cadascun dels conflictes proposats.

Un cop que cadascú s'ha posicionat intentem veure què diferència unes actituds de les altres.

Tu, com un pensero, què és un sentit superior per pagar a una altra?	Això ni no hi conguis.	No m'agrada la idea, però si voleu, ho faré.
No et preocupis, si no et coneixes... Parlem amb ell a l'hora del pati?	Quina mala sort!	Si, però no és tan greu, no cal que hi parli.
Això no ha de decidir així.	Això és cosa d'ells.	És clar, jo tampoc voldria que el meu sicot parlés amb una altra noia.
Parlem amb en Mario i la Jennifer i intentem explicar-los a la nostra?	Jo no puc fer res, no tinc diners.	A mi m'és igual, de tota manera no és de la nostra colla.
Cooperació	Evasió	Submissió

1. Ei, Anna, quan sortim agafarem per banda a la Roser, vols gravar-ho?		
a) Tia, com us passeu, que us sentiu superiors per pegar a una altra? <i>Cooperació</i>	b) Amb mi no hi comptis. <i>Evasió</i>	c) No m'agrada la idea, però si voleu, ho faig. <i>Submissió</i>
2. És veritat que ha arribat a classe un nou noi immigrant i l'han assegut al costat d'en Jordi?		
a) No et passis, si no el coneixes... Parlem amb ell a l'hora del pati? <i>Cooperació</i>	b) Quina mala sort! <i>Evasió</i>	c) Sí, però no és tan greu, no cal que hi parli. <i>Submissió</i>
3. Aquesta nit la Maica m'ha trucat per explicar-me que el seu xicot no la deixa parlar amb en Joan.		
a) Això ho ha de decidir ella. <i>Cooperació</i>	b) Això és cosa d'ella. <i>Evasió</i>	c) És clar, jo tampoc voldria que el meu xicot parlés amb una altra noia. <i>Submissió</i>
4. Saps, tio, en Ramón no ve mai a cap sortida perquè no té diners...		
a) Parlem amb en Mario i la Jenifer i anem a explicar-ho a la mestra? <i>Cooperació</i>	b) Jo no puc fer res, no tinc diners. <i>Evasió</i>	c) A mi m'és igual, de tota manera no és de la nostra colla. <i>Submissió</i>

* Podeu aprofundir en l'activitat demanant als alumnes que posin exemples d'actituds competitives per a cada situació proposada o que raonin segons les seves vivències.

CONCEPTES CLAU

Les actituds davant del conflicte

Hi ha moltes formes d'actuar quan ens trobem davant d'un conflicte. Descobrir les pròpies i les dels altres és un treball previ important per a la resolució de conflictes d'una forma assertiva i noviolenta. Podem distingir quatre actituds bàsiques davant d'un conflicte:

- **Cooperació:** cooperem quan posem en el mateix nivell els nostres interessos i necessitats que la relació amb l'altra persona. La millor manera d'afrontar qualsevol conflicte és la cooperació. Això suposa que ens involucrem i comprometem perquè les coses ens importen i perquè volem mantenir una bona relació amb les altres persones. La cooperació requereix temps, dedicació i esforç, però és la millor manera d'afrontar els conflictes i construir una **cultura de pau**.

No sempre, però, és possible arribar a una autèntica cooperació, en la que totes les parts vegin acomplertes les seves necessites en el 100%. Tot i així és possible mantenir una actitud de **negociació**, per la qual podem arribar a assolir acords en què es respectin en gran mesura les necessitats de les dues parts en conflicte.

- **Submissió:** ens sotmetem quan prioritzem la relació amb l'altra persona per sobre dels nostres interessos o necessitats. Sovint ens trobem amb situacions en les quals acceptem altres punts de vista o decisions d'altres persones amb qui volem tenir una bona relació (família, parella, amigats...), quan es tracta de temes que ens importen poc i que són més importants per a l'altra persona. Però recorda que si et sotmetes en contra de la teva voluntat, ets tu la víctima de la violència.

- **Evasió:** ens evadim quan no prioritzem ni els nostres interessos ni la relació amb l'altra persona. De vegades no és necessari que ens involucrem en conflictes que no ens aporten res (per exemple, quan algú es cola a l'hora de pagar en una botiga). Igualment, fins i tot en aquests casos, hem de poder dir la nostra opinió si ho necessitem, però tenint respecte per les altres persones.

- **Competència:** competim quan prioritzem els nostres interessos per sobre de la relació amb l'altre persona. Aconseguir els nostres objectius a través de la competició incorpora la utilització de violència (verbal, psicològica, física...). Amb la competició sovint contribuïm a generar una **cultura violenta**.

Així doncs, l'actitud que prenguem davant d'un conflicte dependrà dels interessos i necessitats que s'hi troben en joc, així com el tipus de relació que tinguem amb la persona o les persones amb les quals entrem en contradicció.

La construcció de la pau

Cap a una cultura de pau

Desenvolupament (15min. - Treball grupal o individual)

L'exposició ens mostra una classificació dels diferents tipus de violència identificats per Galtung i exemples de la seva concreció en la realitat. En base a aquesta classificació intentem identificar els diferents tipus de violència en relació als conflictes comentats. Seguidament, mirem de veure en quins altres situacions i aspectes de les nostres vides exercim violència.

Finalment, pensem i anotem quines coses podem fer nosaltres per a la construcció de la pau. Cada alumne escriurà el seu compromís en un paper o post-it que enganxarem a l'exposició.

CONCEPTES CLAU

Pau positiva

Entenem la pau positiva com el procés de realització de la justícia en els diferents nivells de la relació humana. És un concepte dinàmic que ens porta a aflorar, afrontar i resoldre els conflictes de forma no violenta i el fi de la qual és aconseguir l'harmonia de la persona amb ella mateixa, amb la naturalesa i amb les altres persones.

4

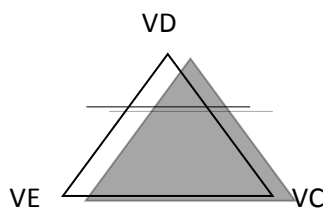
QUÈ PUC FER JO?

Proposa i actúa!

En aquest sentit, la pau va molt més enllà dels conceptes tradicionals de pau, entesa com a pau interior (la *eirene*, en la tradició grega) o l'absència de guerres (la *pax romana*), i suposa la transformació dels diferents tipus de violències identificades pel sociòleg i investigador per la pau Johan Galtung.

El triangle de les violències de Galtung

Johan Galtung distingeix entre tres tipus de violències interrelacionades:

El triangle de les violències de Galtung

-**Violència directa (VD)**: agressió física i/o psicològica contra una persona o una comunitat, contra la natura o contra béns materials.

Exemples de violència directa: guerres, baralles, violència de gènere, contaminació, danys a infraestructures públiques.

-**Violència estructural (VE)**: quan un conjunt d'estructures (socials, polítiques, econòmiques, ...) no permeten la satisfacció de les necessitats bàsiques.

Una segona manera d'entendre la violència estructural és fer-ho en termes relatius: no basant-se tant en si cada persona pot satisfer les seves necessitats bàsiques, sinó veient si totes les persones poden satisfer les seves necessitats al mateix nivell. Aquesta perspectiva té en compte el tracte desigual o la desigualtat d'oportunitats de les persones en funció de les estructures.

Exemples: patriarcat, jerarquització, capitalisme, autoritarisme, etc.

-**Violència cultural o simbòlica (VC)**: aspectes de l'àmbit simbòlic (llengua, religió, cultura, ciència,...) que s'utilitza per a justificar i legitimar la violència directa i/o la violència estructural.

Exemples: acudits, cançons, manipulació dels mitjans de comunicació, refranys populars, argot, etc.

La construcció de la pau

La construcció de la pau va molt més enllà de la fi de les guerres i els conflictes armats i implica la transformació de les relacions que establim entre les persones i amb l'entorn que ens rodeja perquè estiguin basades en l'empatia, l'afecte i la dignitat d'una mateixa i de l'altre. Així com la transformació de les condicions estructurals actuals per tal de garantir un desenvolupament equitatiu i sostenible, el respecte als drets humans i a la dignitat de les persones, i en general, la justícia social.

CONSTRUCCIÓ DE PAU	
Violència	Pau
Directa	
• Violència contra les persones (assassinats, baralles, violacions, robatoris, violència de gènere, familiar, verbal, psicològica...)	• Respecte i cura de les persones (no generar dany físic ni psicològic a cap persona, no maltractar, insultar ni menysprear els altres...).
• Violència contra la natura (danys a la biodiversitat, contaminació d'espais naturals...).	• Respecte per la natura (protecció i cura d'espais naturals, d'animals i d'espècies, eliminació de la contaminació, mínima generació de residus...).
• Violència contra els béns materials (danys en edificis, infraestructures, mobiliari...).	• Respecte pels béns materials (no trencar, cremar o danyar edificis, infraestructures, mobiliari...).
Estructural	
• Explotació econòmica (manca de treball, desigualtat econòmica, treball infantil...).	• Dignitat econòmica (condicions laborals justes, sistema econòmic equitatiu que iguala els pobres i els rics...).
• Repressió política (dictadures, lleis que no respecten les llibertats i els drets de les persones...).	• Libertat política (democràcia participativa, lleis que assegurin les llibertats i els drets de les persones...).
• Alienació cultural (no poder desenvolupar la pròpia identitat, la llengua, la cultura, les tradicions...).	• Respecte per la diversitat cultural (llibertat d'expressió, d'associació, de llengua, i llibertat per desenvolupar la pròpia identitat, la cultura, les tradicions...).
Cultural	
• Símbols, llenguatge, ideologies, religions... que legitimen les altres violències (masclisme, feixisme, fanatisme religiós o polític...).	• No promoure ideologies o símbols que discriminin en funció de l'origen, el gènere, l'ètnia... • Evitar l'ús d'un llenguatge masclista. • No promocionar el fanatisme religiós o polític.

Font: elaboració pròpia.

AVALUACIÓ DE LA SESSIÓ:

- Pensem que el nostre grup o xarxa social ens influencia a l'hora de prendre una actitud o una altra davant dels conflictes?
- Exercim violència en les nostres relacions a l'institut?
- Hem provat mai d'adoptar una actitud de cooperació davant d'un conflicte? Què ens podria comportar?
- Ha canviat la vostra percepció de la pau i la violència?
- Sabríeu identificar els diferents tipus de violència? I les diferents actituds davant d'un conflicte?
- Penseu que vosaltres podeu ser constructores i constructors de pau?

ALTRES RECURSOS PEDAGÒGICS DEL CENTRE DELÀS:

DOCUMENTAL: *Ahimsa. Contra la guerra.*

Aquest documental, produït pel Centre Delàs, analitza les causes de la guerra per posar en evidència a tots els actors involucrats i remarcar el paper que juga la ciutadania. *Ahimsa* està concebut com un documental únic que pot veure's complet o en capítols separats. Una de les seves principals funcions és servir de material de sensibilització i suport a l'educació per a la pau que es faci en centres d'educació formal o informal.

Capítol 1 - Cultura de pau

Capítol 2 - Noviolència i transformació social

Capítol 3 - El cicle armamentista

Capítol 4 - La funció dels exèrcits

Capítol 5 - Cultura de guerra

GUIA DIDÀCTICA: *Deconstruir la guerra*

Aquest material serveix de guia de treball pel professorat de secundària que hi trobarà tant fitxes per l'alumnat com guies de reflexió per conduir la/s sessió/ons. A més, s'adequa a les línies de treball del Departament d'Educació i es pot treballar com a una unitat didàctica completa o de manera independent, ja que el contingut de la guia esta estructurat en 4 blocs temàtics:

Bloc 1 - Què s'amaga darrere les guerres

Bloc 2 - Les víctimes de les guerres i dels conflictes armats

Bloc 3 - Les maneres de fer la guerra

Bloc 4 - Alternatives a les guerres i a la violència